

Lejla Slimani

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo
Tel: + 387 33 550-495
Fax: + 387 33 550-496
redakcija@buybook.ba
www.buybook.ba

ZA IZDAVAČA

Damir Uzunović
Goran Samardžić

NASLOV IZVORNICA

Sexe et mensonges, Lejla Slimani
Copyright © Éditions des Arènes, Paris, 2017
Copyright © za bosanski jezik Buybook, 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

UREDNIKA

Lana Krstić

PREVOD S FRANCUSKOG

Ljiljana Mirković

LEKTURA I KOREKTURA

Lejla Mahmutović

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Boris Stapić

ŠTAMPA

Dobra knjiga, Sarajevo

Lejla Slimani

SEKS I LAŽI

Seksualni život u Maroku

S francuskog prevela Ljiljana Mirković

Sarajevo, 2020.

Propovijedati čednost znači javno podsticati protiv prirode. Prezirati seksualni život, prljati ga pojmom nečistote, to je istinski grijeh protiv zdravog životnog duha.

Friedrich Nietzsche, *Antihrist*

Kad je Allah stvarao svijet, kazivao je moj otac, imao je dobre razloge da odvoji muškarce od žena. Red i sklad postoje samo ako svaka grupa poštuje hudud (granice). Svako prestupanje nužno povlači za sobom anarhiju i nesreću. Ali žene su mislile samo o prekoračenju granica. Bile su opsjednute svijetom koji postoji izvan kapije. Maštale su i šepurile se po izmišljenim ulicama.

Fatima Mernisi, *Snovi o zabranjenom voću*

*Posvećeno Fatimi Mernisi.
Mojoj tetki Atiki.
Svim ženama koje su mi se ispovijedale.
Ovo je moja zahvalnost njima.*

Nakon što sam objavila svoj prvi roman, *U vrtu ljudoždera* (Gallimard), u ljeto 2014, neki francuski novinari čudili su se kako je jedna Marokanka mogla napisati takvu knjigu. Pod tim su podrazumijevali “knjigu slobodnu i seksualnu”, sirovo smeće koje pripovijeda o ženi ovisnoj o seksu. Kao da bih ja po svojoj kulturi morala biti sramežljivija, uzdržanija. Kao da sam se morala zadovoljiti pisanjem erotskog štiva s istočnjačkim naglaskom, kao dostojan Šeherezadin potomak.

Meni se, međutim, čini da su žitelji Magreba na pravom mjestu da pristupe temama u vezi s patnjom u seksu, s frustriranošću i otuđenjem. Činjenica da se živi ili odrasta u društvima u kojima ne postoji seksualna sloboda čini od seksa predmet trajne opsesije. Seksualnost je, uostalom, problematika veoma prisutna u savremenom književnom stvaralaštvu. Njome se bave Muhamed Šukri, Tahar ben Želun, Muhamed Leftah, Abdelah Taja. Erotska književnost, čak zapaljiva, neprestano se iznova otkriva, naročito kod žena kao što su Libanka Žumana Hadad, tajanstvena Nedžma ili Sirijka Salva el-Neimi, čija je knjiga *Dokaz meda (La Preuve par le miel)* doživjela uspjeh u knjižarama. Moj prvi roman, dakle, nije nikakav izuzetak. Ja čak mislim da

mogu reći kako nisam slučajno konstruisala ličnost kakva je Adèle: frustrirana žena koja laže, koja čak vodi dvostruki život. Žena koju izjedaju savjest i vlastito licemjerje. Žena koja zaobilazi zabrane, a ne uživa. Adèle je u nečemu i na izvjestan način ekstremna metafora seksualnosti mladih marokanskih žena.

Prilikom izlaska mog romana bilo mi je stalo da pođem na turneju po Maroku i da svoju knjigu predstavim u različitim gradovima Kraljevine. Išla sam u knjižare, na fakultete, u medijateke. Pozivala su me razna udruženja i grupe za podršku. Te dvije sedmice moje turneje značile su pravo otkrovenje. Ni izbliza nisam slutila kolika je žeđ za debatom kod onih koje sam trebala sresti. Gdje god sam bila, mogla sam zaključiti koliko je susret povodom teme seksualnosti strasno zanimao publiku, a naročito omladinu. Na kraju tih susreta mnogo žena mi je prilazilo u želji da progovore, da mi ispričaju svoju priču. Svaki roman posjeduje čaroliju kojom se uspostavlja vrlo prisan odnos između autora i čitaoca i koja ruši ograde stidljivosti i nepovjerenja. Izuzetne trenutke provela sam s njima i njihovu sam riječ poželjela vratiti kao potresno svjedočanstvo jednog vremena i jedne patnje.

Moj cilj ovdje nije da napišem sociološku studiju, niti da napravim ogled o seksualnosti u Maroku. Istaknuti sociolozi i odlični novinari obavljaju ovaj, o, koliko težak posao. Ono što sam htjela – to je da isporučim sirovu riječ. Tu drhtavu a žestoku riječ, te priče koje su me uznemirile, potresle, dovodile do bijesa i katkad do pobune. Poželjela sam da se začuju ti često bolni isječci iz života u društvu gdje mnogi muškarci i žene

radije okreću pogled. Sve ove žene, pričajući svoj život i prihvatajući da krše zabrane, svakako su mi saopštile jedno: da njihov život ima važnosti. One se računaju u životu i treba računati s njima. Svojim ispovijestima htjele su bar za koji časak izaći iz izolacije i upozoriti druge žene na činjenicu da nisu same. U tome je ova riječ politička, angažovana, oslobađajuća. U vrijeme tih susreta često sam pomišljala na onu rečenicu Fatime Mernisi (*Snovi o zabranjenom voću: Priče o djetinjstvu u haremu*), a povodom Šeherezadinog lika – lika izvanrednog ali katkad vrlo opterećujućeg za muslimanske žene: “Ona će pomoći sultanu da vidi kako njegova opsesivna mržnja prema ženama predstavlja zatvor. Izliječit će vladarevu uznemirenu dušu pripovijedajući mu tuđe nesreće.” Ako Šeherzada predstavlja tako izvanredan lik za marokansku sociologinju, to nikako nije zato što utjelovljuje istočnjačku lascivnu zavodnicu, nego naprotiv, zato što je preuzela pravo nad pripovijedanjem, zato što je prestala biti objekt i postala subjekt priče. Žene moraju ponovo pronaći način da utiču na kulturu koja je ostala talac vjernika i patrijarhalnog društva. Progovarajući, pričajući o sebi, one se služe jednim od najmoćnijih oružja protiv opšte mržnje i licemjerja. Riječima.

Treba izmjeriti koliko su hrabre žene koje svjedoče u ovoj knjizi i koliko je teško u zemlji kao što je Maroko da se izađe iz ustaljenih okvira i usvoji ponašanje koje se smatra nepriličnim. Cijelo marokansko društvo temelji se na pojmu o zavisnosti od grupe. Pojedinaac na grupu gleda kao na usud od kojeg se ne bježi, a u isti mah kao na sretnu priliku, jer uvijek može računati s

nekim vidom solidarnosti svojstvene stadi. Odnos prema grupi, dakle, krajnje je dvosmislen. Drugi stub marokanskog društva je *hšuma*, u prevodu – pojam sramote ili stida, a koji se svakome odmalena usađuje. Biti lijepo vaspitan, biti poslušno dijete, biti dobar građanin, to također znači osjećati sramotu, pokazivati stidljivost i uzdržanost. “Red i harmonija ne postoje osim ako svaka grupa poštuje *hudud* (svete granice). Svaki prestup nužno povlači anarhiju i nesreću”, piše Fatima Mernisi u *Snovima o zabranjenom voću*. Cijena prestupa vrlo je visoka i onaj ko je kriv zato što je prekoračio “svete granice” kažnjava se po zaslugi i grubo odbacuje. Žene koje su mi se obraćale proživljavaju ono što proživljava većina Marokanaca: tešku unutrašnju borbu koja ih raspolučuje između volje da se oslobode tiranije grupe i straha da bi ta sloboda za sobom povukla rušenje svih tradicionalnih struktura na kojima je izgrađen njihov svijet. Vidjet ćete, sve one katkad pokazuju dvosmislenost, protivrječe sebi, oslobađaju se, a potom pognu glavu. Nastoje preživjeti. Dok sam slušala ove žene, želja mi je bila da se začuje stvarnost zemlje, stvarnost mnogo složenija i bolnija nego što nas uvjeravaju. Jer, ako se pridržavamo postojećeg zakona i morala koji se prenosi s koljena na koljeno, treba smatrati nevinim sav neoženjen i neudat svijet. Vjerovati da mladi muškarci i mlade žene nikad nisu imali spolni odnos. Konkubinat, homoseksualci i prostitutke oba spola, svi ti ljudi, dakle, ne postoje. Ako slušamo one najkonzervativnije, brižne branitelje marokanskog identiteta koji vuče više iz mita nego iz stvarnosti, Maroko je mudra zemlja puna vrлина koja se treba štititi od zapadnjačke dekadencije i liberalizma njenih elita. *Zina*, zabrana “bludi”, u Maroku nije

samo moralni nalog. Kazneni zakon u članu 490. predviđa “zatvor od jednog mjeseca do godine dana za sve osobe različitog spola koje nisu u braku a stupile su u spolne odnose”. Prema članu 489: “svako tendenciozno ili protivprirodno ponašanje između dvije osobe istog spola kažnjava se sa šest mjeseci do tri godine zatvora”. U zemlji u kojoj je abortus ilegalan osim u slučaju silovanja, teških malformacija ili incesta, a gdje “svaka osoba u braku čija je krivica za brakolomstvo utvrđena” rizikuje od jedne do dvije godine zatvora (član 491. Kaznenog zakona), svakodnevno dolazi do dramatičnih situacija. Intimne tragedije se ne vide i ne čuju, a izjedaju građane, koji pouzdano imaju osjećaj da žive u licemjernom društvu koje ih osuđuje i odbacuje.

Naravno, u stvarnosti svi znaju da zakoni koji nama upravljaju bivaju kršeni svakog dana i sata, u svim sredinama. Svi znaju, a niko ne želi vidjeti i suprotstaviti se. Ne poštuju se zakon kojim se kažnjavaju spolni odnosi van braka, ali vlasti apsolutno odbijaju da to javno priznaju. Vlasti znaju da se na stotine tajnih abortusa obavlja svakodnevno, ali zakon kojim se kažnjava abortus popravljaju samo “kozmetički”. Pretvaraju se da ne znaju kako homoseksualci žive u strahu i poniženju i ponašaju se tako. Svi oni koji imaju autoritet – oni koji upravljaju, roditelji, profesori – drže se istovjetnog govora: “Radite šta hoćete, ali u tajnosti.”

U društvu kakvo je naše čast stoji na prvom mjestu. Ne osuđuje se toliko seksualni život ljudi, nego javnost tog života i publicitet na koji se ti ljudi usuđuju. Ali nalog šutnje postao je nedovoljan da se održi socijalni mir i svakome omogućí procvat. Naše društvo izjedaju

otrov licemjerja i institucionalizirana kultura laži. Sve ovo proizvodi nasilje i zbrku, proizvoljnost i netrpeljivost. Liberali prave boje zastupaju status quo poput konzervativaca. Kao da su se sporazumjeli oko lažne ideje prema kojoj marokansko društvo nije sazrelo da evoluirala.

Ali, ako se ženama u mini suknji sudi za povredu morala, ako se homoseksualci linčuju nasred ulice, meni se čini da treba hitno razmisliti kako da se planira društvo koje nas objedinjuje i omogućava da se izbjegnemo ovakva prelaženja dopuštene granice. Poput ostalih zemalja u regionu, ni Maroko se ne može lišiti takvog razmišljanja. Dok islamski terorizam postaje sve nasilniji i dok se marokansko društvo, kao i druga muslimanska društva, sve više dijeli po pitanjima morala, ja osjećam da ne možemo ostati u slijepoj ulici. Ne možemo ni dopuštati da se stvarnost zanemaruje pod izgovorom da ne odgovara ni vjeri ni zakonu, niti, jednostavno, slici koju bismo da pružamo o sebi. Moramo prestati da ustupamo pred iskušenjem uzmicanja, inertnosti kojom se naša kultura i naš identitet definišu kao okamenjene veličine bez historijske perspektive. Mi ne spadamo u vlastitu kulturu. Naša je kultura ono što od nje činimo. Prestanimo suprotstavljati islam i univerzalne vrijednosti doba prosvjetiteljstva, islam i jednakost spolova, islam i tjelesno zadovoljstvo. Jer na muslimansku vjeru može se prije svega gledati kao na etiku oslobađanja, otvaranja prema drugome, kao na intimnu etiku, a ne samo kao na manihejski moral.

Uvjerena sam više nego ikad kako je neophodno da se potpuno preprave individualna i seksualna prava ako želimo pomoći procvatu omladine i pravičnom

uvođenju žena u društvo. Moramo bar započeti zajedničko razmišljanje, bez uvreda i bez mržnje. Koje mjesto u svojim društvima želimo dati pojedincu? Kako zaštititi žene i manjine? Kako prihvatiti marginalnost u društvu koje iznad svega vrednuje poštovanje vjerske norme i društveni nadzor? Šta je s pravom na privatni život, na intimnost, kojima neće upravljati ni država ni oni koji su se posvetili vjeri?

Znam da seksualna prava i seksualna sloboda nekima izgledaju kao šala. U zemlji kao što je Maroko moguće je smatrati da treba biti druge bitke, a da obrazovanje, zdravlje i borba protiv siromaštva stoje ispred individualnih sloboda. Samo što seksualna prava pripadaju ljudskim pravima; nisu to sporedna prava, onaj mali dodatak kojeg se možemo bezbolno odreći. Pravo građanstva, pravo raspolaganja svojim tijelom po želji, spolni život bez opasnosti, kao izvor zadovoljstva i oslobođen od svake zakonske prinude, to su osnovne potrebe i prava koja neotuđivo treba garantovati svima.

Ne samo da seksualna prava predstavljaju dio ljudskih prava nego se može smatrati da se zbog prepreka seksualnosti u mnogim civilizacijama uspostavila muška dominacija. Braniti seksualna prava ne znači ništa drugo do braniti ženska prava. Pravom da raspoložemo svojim tijelom i oslobađanjem od pritiska porodičnog okruženja ostvarujemo ne seksualne već političke slobode. Stvaranjem zakona u ovim oblastima žene bi dobile sredstvo da se brane od muškog nasilja i porodičnog pritiska. Današnja situacija više nije održiva; naime, to je situacija opšte seksualne nesreće, naročito za žene, čije se seksualne želje potpuno zanemaruju i usmjeravaju samo na reprodukciju; žene su podvrgnute

poštovanju uslova nevinosti prije braka, a pasivnosti zatim. Žena čije je tijelo podvrgnuto takvoj društvenoj kontroli ne može u potpunosti igrati svoju građansku ulogu. Do te mjere “seksualizirana”, obodrena na šutnju i okajanje, žena se negira kao ličnost. U svojoj *Povijesti seksualnosti* Michel Foucault piše da je seksualnost “tačka visoke napetosti u odnosima vlasti: između muškaraca i žena, između mladih i starih, između roditelja i djece, između nastavnika i učenika, između svećenstva i laika, između uprave i stanovništva”. Smatramo da stanje seksualne bijede u Maroku, kao i u drugim muslimanskim zemljama, predstavlja kočnicu u izgradnji ličnosti građanina. Okovan željeznim lancima, čovjek proizvodi autoritativni model i u svom porodičnom i intimnom krugu. Tako se stvara ličnost prilagođena režimu prinude. Politolog Omar Sagi primjećuje u svom članku u *Jeune Afrique* iz januara 2013. da potajna seksualnost i potajna politika idu zajedno. “Oni koji su sa šesnaest godina morali preklinjati policajca da ih ne vodi u policiju zato što su se držali za ruke; očekujući da ih porodica isto toliko grubo kazni kao policijska država, formiraju se za osakaćeni život u diktaturama.”